

Waris Dirie

Mijn thuis



PROLOOG

De droom van de woestijnbloem

‘Leon, ik zal je nooit in de steek laten.’

Met een tedere blik kijk ik naar mijn zoontje als ik hem deze woorden in het oor fluister. Leon ligt met gesloten ogen op mijn buik en nestelt zich tegen me aan. Ik geniet van dit moment van rust en stilte, en de hangmat waar we samen in liggen wiegt hem zachtjes in slaap.

Even later kijk ik opzij, over de rand van de hangmat die ik op het terras van mijn lodge heb opgehangen. Ik kan bijna niet geloven dat dit ons nieuwe thuis is. Deze oude boerderij die jarenlang heeft leeggestaan en vervallen was, staat aan een weggetje iets buiten een dorp. Mijn broers en ik hebben samen met onze medewerkers het half open dak vernieuwd en de overwoekerde en bouwvallige ruïne stukje bij beetje gerenoveerd en opgeknapt totdat het huis weer bewoonbaar was.

Achter het terras ligt de prachtige Tanzaniaanse natuur. Alles is groen, de planten staan vol in bloei en langs de oever van het ovale meer aan het einde van het grote terrein nestelen talrijke watervogels. Ik adem de geur in van de rozen die uit zichzelf zijn opgekomen en zich nu vastklampen aan de balustrade van de veranda.

Ik zie een paar geiten die in de tuin staan te grazen en kijk of ik mijn moeder zie die in de buurt moet zijn. Aan de andere kant van de lodge zijn mijn beide broers bezig met het plaatsen van een nieuw houten hek. Ik kan hen horen praten en lachen.

Toen ik deze vervallen boerderij voor het eerst zag, wist ik meteen dat dit de plek was waar ik mijn grote droom zou kunnen verwezenlijken. Ik was naar Oost-Afrika gegaan met het plan arbeidsplaatsen te creëren voor de vrouwen uit de regio. Ze zouden niet alleen een fatsoenlijk loon moeten krijgen, maar ook iets moeten leren over het landbouwbedrijf en een kleine boerderij runnen. Waardevolle kennis, waarmee ze zich een nieuwe, onafhankelijke toekomst zouden kunnen verschaffen.

Ik probeer me zo weinig mogelijk te bewegen om Leon niet wakker te maken en kijk de andere kant op. Het uitzicht is werkelijk ongelooflijk. In de verte zie ik de omtrekken van de Kilimanjaro, het hoogste bergmassief van Afrika, met zijn met sneeuw bedekte top. De hemel is stralend blauw, maar toch is de temperatuur zelfs nu, in de late namiddag, nog zeer draaglijk. Mijn huid wordt aangenaam gestreeld door een zacht briesje.

Als Leon zich beweegt, realiseer ik me hoe intens ik geniet van dit moment met mijn slapende baby op mijn buik. Hier, in mijn hangmat, met mijn kleine Leon, met mijn hele familie vlak bij me, heb ik eindelijk mijn doel bereikt.

Dan hoor ik een geluid en als ik opkijk, zie ik door de openstaande deur mijn oudste zoon Aleeke. Hij zit aan de keukentafel huiswerk te maken. Hij doet het heel goed op school, heeft al veel vrienden gemaakt en voelt zich net als ik heel erg op zijn gemak in Tanzania. Dit land is, in tegenstelling tot mijn geboorteland Somalië, een vreedzaam land.

Het is een perfect moment. Eindelijk heb ik mijn thuis gevonden. Ik kan Afrikaanse vrouwen helpen hun eigen toekomst en daardoor die van hun continent te verbeteren. Mijn hele familie,

die ik al verloren had gewaand, heb ik hier verenigd. Mijn ouders, mijn zussen en broers, mijn zonen. Alle mensen van wie ik houd, wonen hier nu bij mij, te midden van de prachtige Afrikaanse natuur.

Nu is dit nog slechts een droom...

1

Eens een nomade, altijd een nomade

Na lang wikken en wegen had ik Wenen, dat al bijna mijn nieuwe thuis was geworden, in 2006 verlaten om naar Zuid-Afrika te verhuizen. Ik wilde heel graag terug naar Afrika en had gehoopt dat ik in Kaapstad een nieuw thuis zou kunnen vinden. Maar dat pakte anders uit dan ik had gehoopt. In Europa ergerde ik me weliswaar vaak aan de bureaucratie en de pietluttige instanties en ik zei dan ook graag dat ze in Afrika overal een stuk ontspannener mee omgingen, maar toen ik Zuid-Afrika binnenkwam ondervond ik het tegendeel. Hier had ik niet alleen met bureaucraten te maken, maar ook met de alom heersende corruptie.

Zo gaat dat helaas: als je in Afrika iets wilt, wat dan ook, moet je altijd wel iemand omkopen.

Toen ik jaren geleden voor het eerst naar Somalië terugkeerde, om mijn moeder te gaan zoeken, heb ik me dat terdege gerealiseerd. Vanaf het moment dat ik uit het vliegtuig stapte moest ik mensen omkopen, omdat ik informatie nodig had of alleen maar ongedeed het vliegveld wilde verlaten. Ik was toen samen met mijn broer Mohammed naar Somalië gereisd. De machine waarmee we naar Mogadishu vlogen, verdiende de naam vliegtuig

eigenlijk niet eens, omdat we het laadruim met geiten en schapen moesten delen.

Op het vliegveld in Somalië stond er opeens een grote man met een machinegeweer voor ons. ‘We moeten hem geld geven,’ fluisterde mijn broer.

Ik keek om me heen. Overal stonden gewapende mannen en met hun grote geweren maakten ze de pas gearriveerde passagiers bang. Ze droegen weliswaar het fantasie-uniform van de een of andere rebelligroep, maar zagen eruit alsof ze hun ‘taak’ bijzonder serieus opvatten.

‘Geld? Maar waarvoor dan? Is die vent soms van de immigratiedienst?’ vroeg ik koppig.

‘Anders pakken ze onze paspoorten af,’ voorspelde mijn broer ongerust.

‘Dat zullen we nog wel eens zien,’ zei ik strijdlustig. Ik vroeg aan de reus die voor ons stond: ‘Neem me niet kwalijk, maar kunt u misschien een taxi voor ons regelen?’

Daarop pakte de man me hardhandig bij mijn bovenarm beet en trok me het luchthavengebouw in, terwijl een andere man mijn broer greep. Ze brachten ons naar een klein vertrek waarin nog meer gewapende mannen zaten. Uiteindelijk hebben we betaald.

Zo gaat dat in Afrika, en het ziet er niet naar uit dat hier in de nabije toekomst iets aan verandert. Tot nu toe kunnen ouders hun kinderen niet naar school sturen, omdat ze alleen een ‘vrije plek’ krijgen als ze smeergeld betalen aan de verantwoordelijke personen. Om hun winkel open te kunnen houden, moeten winkeliers een deel van hun inkomsten aan totaal zinloze, alleen daarvoor in het leven geroepen instellingen afdragen. Wie ooit met de beste bedoelingen in Afrika een project, hoe kleinschalig ook, wil opzetten zal merken dat hij een groot deel van het budget moet reserveren voor smeergeld, misschien zelfs een groter bedrag dan het hele project op zich kost.

In Afrika is alles mogelijk, maar alleen als ervoor wordt betaald. In een land als Somalië, waar niet eens meer een functionerende overheid is, heb je om autoriteit uit te stralen niet eens een uniform nodig, hoogstens een angstaanjagend uitziend wapen.

In landen als Zuid-Afrika heeft het hoge ontwikkelingsniveau een fraaie mix van westerse uniformverliefdheid en Afrikaanse corruptie voortgebracht. Dat alles wordt nog eens versterkt door een ongelooflijk hoog criminaliteitspercentage. Toen ik naar Zuid-Afrika verhuisde, heb ik al die fenomenen aan den lijve ondervonden.

Toen ik hier arriveerde, stond ik met Joanna, mijn pr-manager en vriendin, in de rij voor de douane. Zij kwam probleemloos door de controle, maar daarna was ik aan de beurt. Ik overhandigde de vrouw bij de balie mijn paspoort.

‘Ga even opzij staan wachten, mevrouw... Dirie,’ zei ze.

‘Mijn vriendin is al door,’ zei ik en keek of ik Joanna zag.

‘Wacht hier alstublieft,’ herhaalde de vrouw alleen maar.

Dus stond ik een tijdje naast de balie te wachten tot er een vrouw in uniform naar me toe kwam.

‘Loop alstublieft even met me mee,’ zei ze zonder verdere uitleg.

Ik liep met haar mee naar een kaal, ongezellig vertrek in het luchthavengebouw. Ze wees naar een stoel die bij een tafeltje stond. Nadat ik was gaan zitten, ging zij tegenover me zitten en bladerde een tijdje zwijsend door mijn paspoort. Ze deed hem dicht, liet hem op tafel liggen, legde haar handen erop en keek me aan. ‘Waarom bent u hier, mevrouw Dirie?’ vroeg ze zacht.

‘Omdat ik hier wil zijn,’ antwoordde ik, een beetje verbaasd. Wat was dát nou voor een vraag?

‘Ja, maar waarom? Werkt u hier? Wilt u hier op vakantie? Wat is de reden van uw verblijf?’

‘Ik ben hier voor mijn plezier,’ antwoordde ik. ‘Ik ben hier om mijn eigen continent te bezoeken. Ik ben immers Afrikaanse.’

De vrouw trok een wenkbrauw op. ‘Het kan me niets schelen waar u vandaan komt,’ zei ze kortaf. ‘Wat is uw adres hier in Zuid-Afrika? Waar gaat u wonen?’

‘Dat weet ik niet uit mijn hoofd, mijn vriendin heeft alle papieren,’ antwoordde ik en begon nu toch wel een beetje nerveus te worden. Ik keek om me heen in het kleine vertrek waar zelfs niets aan de muur hing en probeerde kalm te blijven.

De vrouw stuurde iemand weg om Joanna te zoeken. Zij ging al zeven jaar met me mee op mijn reizen en naar allerlei afspraken, en was al heel lang niet meer alleen mijn pr-manager maar ook een onmisbare vriendin.

Toen de vrouwelijke ambtenaar terugkwam met het adres stond de vrouw op en verdween met het briefje en mijn paspoort, zonder een woord te zeggen. Ik bleef in het kamertje zitten, en mijn nervositeit sloeg om in een tomeloze woede omdat ik precies wist wat er nu zou gaan gebeuren.

‘U mag het land binnen, maar vanwege de bijzondere omstandigheden moet u administratiekosten betalen ter hoogte van...’ begon de vrouw toen ze terugkwam.

Ik moest betalen om mijn eigen continent te mogen betreden. Zo werd ik dus begroet in Afrika.

Als internationaal topmodel heb ik de laatste jaren heel veel tijd op vliegvelden doorgebracht, en ik moet toegeven dat in een rij staan niet een van mijn favoriete bezigheden is. Maar wat ik veel erger vind dan wachten, is het totaal zinloze en willekeurige wachten dat alleen tot doel heeft de normale, eenvoudige passagier het beetje autoriteit dat je hebt onder de neus te wrijven.

Op vliegvelden heb ik nu eenmaal al vaker slechte ervaringen met machtsmisbruik opgedaan. Eén keer – ik was onderweg van de VS naar Engeland, had al ingecheckt en was zelfs al door de veiligheidscontrole – slenterde ik door de taxfree-ruimte en werd opeens aangesproken door een vrouw in uniform die achter me stond.

‘Ma’am, loop even met me mee,’ zei ze en wilde me haar kant op dirigeren.

‘Is er een probleem?’ vroeg ik en kwam geen centimeter van mijn plek.

‘Nee, het gaat om een veiligheidsmaatregel. Loop nu alstublieft met me mee.’

‘Ik loop helemaal niet met u mee,’ antwoordde ik iets luider. ‘Ik ben al door de veiligheidscontrole en moet mijn vlucht halen.’

‘Lady,’ zei de vrouw met een doordringende blik, ‘u loopt nu meteen met me mee, anders kunt u uw vlucht wel vergeten.’

Ik had geen keus, zij was immers van ons tweeën degene die een uniform droeg, en daarom liep ik tandenknarsend achter haar aan. Ze bracht me naar een klein raamloos vertrek, waarin een tafeltje en twee stoelen stonden. Ze nam me mijn instapkaart af en liet me eerst een tijdje wachten.

Na een halve eeuwigheid kwam ze terug en zei op een commanderend toontje dat ik me moest uitkleden. ‘Ik moet u fouilleren op drugs.’

‘Alstublieft,’ smeekte ik al bijna. ‘Ik heb niets bij me, ik wil alleen mijn vlucht halen.’

De vrouw kwam heel dicht bij me staan, zodat ik haar okselzweet duidelijk kon ruiken. ‘Ma’am, maak het uzelf niet onnodig moeilijk. Kleed u uit.’

Dus kleepte ik me uit.

‘En nu voorover buigen.’ Ze begon plastic handschoenen aan te trekken. ‘Ik moet uw pussy en uw kont inspecteren.’

Ik stond roerloos, stijf van woede en hulpeloosheid, en keek haar aan. Ze was een zwarte vrouw, net als ik, waarschijnlijk zelfs van mijn leeftijd. Het enige verschil tussen ons was dat ik naakt was en zij een uniform droeg. Maar daaronder was ze even naakt als ik.

Ik ging langzaam rechtop staan. ‘U raakt me met geen vinger

aan, lady,' zei ik toen. 'Uw vinger gaat nergens in, en al helemaal niet in mijn lichaamsopeningen. In mijn lichaam bevindt zich niets waar u iets mee te maken heeft. En u steekt uw vinger al helemaal niet in mijn kont, dat garandeer ik u.' Toen begon ik me weer aan te kleden.

De vrouw keek me zwijgend aan. Daarna verliet ze het vertrek en kwam even later terug met een mannelijke politieagent.

Hij maakte een onverwacht vriendelijke indruk. 'Mag ik uw papieren even zien, alstublieft?' vroeg hij.

'Die heeft zij,' antwoordde ik en wees naar de agente.

De agent liet zich mijn paspoort overhandigen, keek er even naar en gaf hem me samen met mijn instapkaart terug. Toen mocht ik gaan.



Uniformen. Ik weet niet hoe het komt, maar uniformen – welke dan ook – hebben een vreemd effect op de mensen die ze dragen. Hoe irrelevant de autoriteit die een uniform de drager verleent ook is, die schijnt hem toch te veranderen en meteen te verleiden er misbruik van te maken. Het hoeft niet eens een politie-uniform te zijn, want voor dit effect volstaat zelfs het uniform van een stewardess of conducteur al.

Autoriteit verleidt mensen er meteen toe haar te misbruiken. Als je een heel normaal iemand een uniform laat aantrekken, maakt dit kledingstuk onmiddellijk een ander mens van hem. Tijdens het *Stanford Prison Experiment* heeft een groep psychologen dit met jonge mannen gedaan. De deelnemers aan het onderzoek werden willekeurig in twee groepen verdeeld. De ene helft kreeg een uniform, want zij waren nu cipiers en moesten zorgen voor rust en orde onder de 'gevangenen', de andere helft van de groep. Binnen een paar dagen escaleerde de situatie en werden de

cipiers bijzonder gewelddadig. Zodra mensen een uniform dragen en een denkbeeldige uitzonderingspositie ten opzichte van alle niet-geüniformeerde mensen denken te hebben, gaan ze hier gebruik van maken.

Ik zou talloze verhalen kunnen vertellen over mensen die misbruik maakten van hun macht. Toen ik een keer op een Duits vliegveld op mijn vlucht naar de VS zat te wachten, werd ik aangesproken door twee politieagenten, een man en een vrouw. Ze hadden me kennelijk in de gaten gehouden toen ik op het grote informatiebord naar mijn vlucht zocht, en kwamen nu langzaam, met hun handen op hun riem, in vol geüniformeerd ornaat naar me toe.

De man vroeg me wat mijn bestemming was en voegde er nog snel aan toe: *‘Sprechen Sie Deutsch?’*

‘No,’ antwoordde ik in het Engels.

‘Wat is uw bestemming?’ herhaalde hij. Hij had zich inmiddels aangepast en praatte ook Engels.

‘De VS,’ zei ik onwillig.

‘Mag ik uw papieren even zien?’ vroeg hij toen.

Zwijgend gaf ik de man mijn paspoort. Hij keek er vol verbazing naar. ‘Bent u Oostenrijkse?’ vroeg hij toen en trok zijn wenkbrauwen op. ‘En u spreekt geen Duits?’

Weer moest ik meekomen, naar alweer een klein vertrek zonder ramen op alweer een vliegveld, en alweer zat ik daar in mijn eentje te wachten. Na een tijdje kwam de man terug.

‘Hoe heet u?’ vroeg hij.

Hield die man me voor de gek of zo? Hij had mijn paspoort toch meegenomen? ‘Waris Dirie,’ antwoordde ik, zonder een spier te vertrekken.

Opeens keek hij me met een vriendelijke glimlach aan. ‘U bent het echt! Mijn vrouw heeft uw boek onlangs gelezen. Neem me niet kwalijk, hier hebt u uw paspoort terug.’

Ik stond op en vertrok zonder een woord te zeggen, want ik had

helemaal geen zin met die man te praten; door deze nare toestand had ik mijn vlucht immers bijna gemist. Toen ik naar de gate liep, probeerde ik me voor te stellen hoe lang ik daar zou hebben gezeten als ik een gewone zwarte vrouw was geweest zonder bekende naam of als de vrouw van die agent niet toevallig mijn boek had gelezen.

Als je iemand ook maar een beetje autoriteit geeft, zal hij daar misbruik van maken. Het griezelige is dat vrijwel iedereen dat gaat doen als hij maar lang genoeg een uniform draagt. Naar school gaan en studeren maakt mensen misschien wel ontwikkeld, maar het maakt geen betere mensen van ze. Het weerhoudt hen er ook niet van hun macht te misbruiken.



Wat in Europa en de VS voor uniformen geldt, geldt in Afrika voor wapens. Wie een wapen heeft, kan doen wat hij wil. In Europa ben je misschien overgeleverd aan een douanier of een politieagent, maar in Afrika ben je niet alleen overgeleverd aan het ‘openbaar gezag’, maar ook nog aan degenen die zich daartegen verzetten.

Voor mijn verhuizing was ik al op de hoogte van het hoge criminaliteitscijfer in Zuid-Afrika en ik ondervond al gauw dat dit om een goede reden zo hoog was.

Zodra ik in Zuid-Afrika was, ging ik meteen met Joanna op zoek naar een geschikt onderkomen. Een makelaar liet me verschillende huizen zien, waarvan enkele aan de zee stonden en een paar andere in de bergen met wijngaarden bij Stellenbosch. In Zuid-Afrika heerste heel veel armoede, maar er was ook heel veel luxe. Ik verbaasde me steeds weer over de uitgestrekte hoeven van rijke Zuid-Afrikanen, en van Europeanen en Amerikanen die het klimaat en het schitterende landschap van het Afrikaanse continent op prijs stelden. Geen wonder dat deze luxe de armere bevolking tot criminele overvallen verleidde.